

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

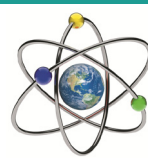

№2(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 454 sahifa,
2-fevral, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Kasbiy mahorat va tajribalarni rivojlantirishning mazmuni, shakl va usullari	22
<i>Yo'ldasheva Feruzaxon Shavkatbekovna</i>	
O'zbek tili darslarida 5E modelini qo'llash orqali ta'lim sifatini oshirish: Chimboy tumani 36-sonli ixtisoslashtirilgan maktab misolida	26
<i>Kojamuratova Ulbosin Punkitbaevna</i>	
Shaxs ijtimoiy faolligi: tushuncha va tahlil.....	29
<i>Baxriyeva Nargiza Axmadovna</i>	
Fiziognomika va psixologik yondashuvlar asosida portret qalamtasviri ta'limini takomillashtirish.....	33
<i>Babadjanov Axmadjan Xudayberdiyevich</i>	
Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini pedagogik texnologiyalar asosida rivojlantirish	37
<i>Nusharov Bobir Bolbekovich</i>	
Личностные характеристики как ассимиляция системы отношений младших школьников и предмет воспитательного воздействия учителя	41
<i>Олимова Азиза Кахрамоновна</i>	
"Vitagen ta'lim texnologiyalari" asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini o'quvchilarda perseptiv qobiliyatni rivojlantirishga o'rgatishning didaktik imkoniyatlari	47
<i>Tursunboyeva Kamola Ilxomjon qizi</i>	
Ekologik ta'lim va tarbiya asosida talabalarda ekoturistik madaniyatni rivojlantirishning pedagogik-metodik asoslari.....	50
<i>Kamolov Baxtiyor Xasanboyevich</i>	
Individual ta'lim trayektoriyasi: maktabgacha yoshdagi bolalarda ekspressiv nutq buzilishlarining o'ziga xos xususiyatlari	54
<i>Fayziyeva Nozima Oybek qizi</i>	
Boshlang'ich sinf matematika darslarida mantiqiy masalalardan foydalanish samaradorligi	59
<i>Ibragimova Nozima Ulug'bekovna, Pardayeva Hosila Qudratulla qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda tarbiyachining kreativ roli	64
<i>Botirova Lobar Kamolovna</i>	
O'quvchilarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirish.....	69
<i>Kaipova Tazagul, Kaipova Elmira</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini zamonaviy kasb-hunarlariga qiziqtirishda integrativ usullardan foydalanish	73
<i>Ergasheva Nigora Erkinovna</i>	
Proposals for the Development of Education in Teaching Musical-Historical and Theoretical Subjects	76
<i>Sobirova Gulkhayo Aktamjonovna</i>	
Raqamli ta'lim sharoitida talabalarda mediakompetentlikni rivojlantirishning nazariy asoslari.....	81
<i>Rustemov Abseit Trijan o'g'li</i>	
Hamkorlik ko'nikmalarini takomillashtirishga oid tajriba-sinov ishlarini tashkil etish mazmuni	85
<i>Baxramova O'ramol Uralovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining matn ustida ishlash orqali o'quvchilarning nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirishda nazariy asoslanish mohiyati.....	88
<i>Boxodirova Muxlisa Xoljigitovna</i>	
Zoologiya fanini o'qitish jarayonida talabalarining ilmiy-tadqiqot faolligini rivojlantirish mexanizmlari	92
<i>Dushekeeva Nasiba Rustembaevna, Arepbaev Islambek Muratbaevich</i>	
Ingliz tilini o'rganishda zamonaviy texnologiyalarning roli	96
<i>Ergasheva Mehriyona</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarining tasviriy ko'nikmalarini shakllantirishning nazariy asoslari	100
<i>Jummayeva Sayyora Shokir qizi</i>	

The Role of Digital Technologies and Virtual Reality in Modern English Teaching Methodologies	104
Seilkhanova Rita Nurniyazovna, Kalbaeva Mexriban Elbrus qizi	
Sog'lom separatsiya orqali yoshlar sog'lig'ini mustahkamlash: tibbiy-psixologik yondashuvning empirik tahlili	109
Mavlyanova Surayo Sultanaliyevna	
Badiiy-tarixiy meros asosida pedagog shaxsini tarbiyalash: nazariya va amaliyot uyg'unligi	112
Qodirova Mavluda Maxodir qizi	
Gamified Programming Platforms: Analysis and Recommendations	116
Ra'nokhon Ne'matjon kizi Rakhimova	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida giperaktiv bolalar bilan ishlashning ilmiy-nazariy asoslari	123
Raimqulova Sojida Abdusaid qizi	
Qandli diabet bilan og'rikan bemorlarga pedagogik yordam ko'rsatish tizimi.....	126
Shermatova Yakut Sabirovna	
O'smirlar o'rtasida kiberbulling	129
Tashbekova Aziza Mirsuxbatovna	
Uzoq muddatli davolanishga muhtoj bolalar uchun tyutorlik yordamini tashkil etish	132
Tolipova Pokiza Xasan qizi, Isamuxamedova Dildora Raxmatilayevna	
Zamonaviy maktablarda xavfsizlik madaniyatining roli.....	135
Turdiyeva Zilola Jalilovna	
Global akademik reyting va raqobat muhitida xalqaro olimpiadalarning o'rni	138
Xalikova Umida Mirovna	
Tarbiyachining bolalarni tasviriy faoliyatga o'rgatish jarayonidagi o'rni	143
Xasanova Shaxnoza To'xtasinovna, Rahimova Umida Abdurasul qizi	
Biologiya darslarida TIMSS topshiriqlarini integratsiyalash.....	148
Zayniyev Suxrobjon Islombek o'g'li, Komiljonova Muslima Shuxrat qizi	
О трансверсальных компетенции воспитателя дошкольного образования.....	153
Садыкова Шоиста Акбаровна, Назарматова Дилшода Умаралиевна	
Talaba-yoshlarni mustaqil oilaviy hayotga tayyorlashning pedagogik-psixologik xususiyatlari	156
Kushakova Gulnora Egamkulovna	
Yosh oilalarda ajralishlarni bartaraf etishning pedagogik mexanizmlarini aksiologik yondashuv asosida takomillashtirish	160
Normurodova Gulnora Ikromovna	
Maktabgacha ta'lim tarbiyachilarining innovatsion faoliyatini rivojlantirish mexanizmlari	164
Mamadaliyeva Dildora Alisher qizi	
Psixologik zo'ravonlikning o'smirlarda destruktiv xulq shakllanishiga ta'siri	168
Jurakulova Dildora Ziyadullayevna	
Maktab maslahatchilarining boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirish texnologiyalari	172
Kazakova Saxiba Abdurayimovna	
Kichik maktab yoshi o'quvchilarida ongli intizomni tarbiyalashning samarali usullari.....	178
Ziyayev Adxamjon	
Lingvokulturologiyada konsept tushunchasining nazariy talqini	182
Jo'rayeva Nozima Nozim qizi	
Sport takomillashuvi bosqichida voleybolchilarning sakrash qobiliyatini rivojlantirish texnologiyasi	185
Shaimardanov Sherbek Abdurashid o'g'li	
Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarda nutq rivojlanishining pedagogik-psixologik xususiyatlari	189
Teshaboyeva Feruza Raximovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasiga oilaning katta avlodi va ularning ta'siri.....	192
Ashirova Sojida Baxromovna	
Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini differensial yondashuv asosida o'qitishning tarixiy pedagogik ildizlari	196
Bekmuratova Shoxida Ne'matjonovna	

Talabalarda yozuv kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish	200
Jabborova Salomat Abdijalilovna	
Integrativ o'qitish asosida bo'lajak logopedlarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish mazmuni.....	204
Maxmudova Madinaxon Sobirxonovna	
6-7 yoshli bolalarda mehnatsevarlik xislatlarini shakllantirishda xalq og'zaki ijodidan foydalanish	208
Kasimova Dilrabo Baxadirovna, Omonxonova Muzayamxon Sarvar qizi	
Bo'lajak surdopedagoglarni koxlear implantli bolalar bilan ishlashga tayyorlashda amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish texnologiyasi	213
Raximova Xurshidaxon Sadikovna	
Yevropa muhandislik ta'limi tajribasi asosida texnika yo'nalishlari talabalarida texnik kompetentlikni rivojlantirishning pedagogik mexanizmlari	217
Xalikova Nargiza Abduvaliyevna	
Tilning obrazli kuchi: perifrazalar turlari va xususiyatlari	221
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna	
Inklyuziv ta'lim sharoitida boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan ishlashning pedagogik va psixologik xususiyatlari.....	224
Zayirkulova Nozima Ilyas qizi	
Mentorlik faoliyatida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish	229
Zikriyayev Zokir Mamirovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlashni rivojlantirish.....	232
Xadicha Muxammadiyeva Karomatovna, Sunnatullayeva Amina	
Professional kompetentlik va uning shaxs psixologik xususiyatlari bilan o'zaro bog'liqligi	235
Artikova Nodira Shavkat qizi	
Talaba qizlarni jismoniy faolligini rivojlantirish tasnifi va ularni orgatish metodikasi.....	240
Otasheva Oysanamxon Hamidulla qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda shaxslararo munosabatlar o'rtasidagi bog'liqlik	245
Bekchanova Kuvanch Roximovna	
Voleybolchilarni tayyorlashda differensial vositalaridan foydalanishning zarurligini, ularning o'yin amplusini hisobga olgan holda aniqlash usullari	249
Kambarov Kozimjon Ibragimovich	
2-toifa diabet bilan bog'liq stressga qarshi kurashish strategiyalari va psixologik holatlar	254
Sadikova Umida Botirovna	
Boshlang'ich ta'limda vizual va multimediyaviy texnologiyalarning pedagogik-psixologik ahamiyati	258
Raximova Faridabonu Alisher qizi	
Boshlang'ich sinf ona tili darslarida VARK modeli asosida multimodal o'qitishni tashkil etish (OAK talablariga mos maqola).....	261
Raximova Mushtariy Alisher qizi	
Raqamli ta'lim muhitida veb-texnologiyalar asosidagi platformalarning dasturiy ta'minotini ishlab chiqish va optimallashtirish	264
Zoxidov Jahongir Botirxonovich	
Eshitishda nuqsoni bo'lgan koxlear implantli bolalar og'zaki nutqini umumta'lim jarayonida ona tili darslarida rivojlantirish metodikasi.....	272
Isoqjonova Dilfuzaxon Muxtorjon qizi	
Bo'lajak surdopedagoglarni mustaqil ta'lim jarayonida kasbiy malakani shakllantirishning samarali metodlari	276
Teshabayeva Oyguil Fazliddinovna	
Yetuklik yoshidagi ayollarda hayotdan qoniqish darajasiga o'ziga ishonch va o'z-o'zini qadrlashning ta'siri	280
M. R. Sultonova	
Shifoxonalarda tashkil etilgan maktablarda bemor o'quvchilar bilan faoliyat olib boruvchi pedagoglarga qo'yiladigan talablar	284
Umarova Saboxon Minavvarovna, Abdusattorova Gulxumor	

Chet til ta'limida mustaqil ishni tashkil etish masalalariga doir	287
Erkayev Elmirza Temirovich	
10–11 yoshli futbolchilarda tezkorlik sifatini rivojlantirish metodikasi.....	294
Ishmuratov Hasanboy Karimjonovich	
Jismoniy tarbiya darslarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining samaradorligini oshirish usullari	298
Yaqubov Arslon Maxmudovich	
Mahmudxo'ja Behbudiy faoliyati va uning o'rganilishi	301
Dinora Eshboyeva Alisher qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarda axloqiy kompetensiyalarni kasbiy faoliyatida qo'llay olish. Axloqning kelib chiqishi va asoslanish masalasini nazariy tahlil qilish	306
Shaxayev Bauirjan Seytgalievich	
Maktabgacha ta'limda STEAM ta'lim texnologiyalarini qo'llashda raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish	310
Ahmedova Zuhaxon Mamurovna	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarda elementar matematik tasavvurlarni shakllantirishning dolzarbligi va zaruriyati	314
Mirzabayeve Zebo Umarovna	
Elektrolitlarda elektr toki mavzusini o'qitishda noto'g'ri tasavvurlar va ularni bartaraf etish metodikasi	317
Xoliqov Qurbonboy To'ychiyevich	
Mediata'lim asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining milliy tarbiya faoliyatini takomillashtirish ..	323
Ibodullaeva Dildora Shukrulla qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limga jalb etilgan imkoniyati cheklangan bolalar bilan ishlashda montessori metodikasining uyg'unligi	327
Ismatova Shodiya Ne'matilla qizi, Xaydarova Shaxlo Narzullayevna	
XIV asr oxiri va XV asr boshlari turkiy tillar taraqqiyotini o'rganishda "Kitob ul-Bulg'at" asarining lingvistik tadqiqi	332
Tursunaliyeva Muslimabonu Abduvosit qizi	
Informatika ta'limida interfaol o'quv majmualari asosida o'yinli texnologiyalarni qo'llash orqali o'quvchilarning bilim va kompetensiyalarini rivojlantirish.....	336
Nabiyev Feruz Abdumannonovich	
STEAM loyihalari asosida maktab o'quvchilarida tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish.....	341
Choriyor Maxmatraimov Eshmatovich	
Psixolog talabalarda tolerantlik va madaniyatlararo kompetensiyalarni shakllantirish	345
Akbaraliyeva Asilaxon Tojiddinovna	
Raqamli ta'lim muhitining pedagogik salohiyati asosida o'quvchilarning kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish (texnologiya fanini o'qitish misolida).....	348
Kulboyeva Dilnoza Abdug'ofurovna	
O'zbek tili – faxrim, g'ururim	351
H. Shukurova, M.Jumanazarova	
Zamonaviy dars – pedagogik ijodkorlikning asosiy maydoni.....	355
M. Kuzibayeve	
Talabalarni ta'lim jarayonida sun'iy intellekt elementlaridan foydalanishga tayyorlash metodikasini takomillashtirish.....	358
Mastonov Jahongir Mamatqul o'g'li	
Raqamli maktabda yashil o'quv dasturi: kengaytirilgan va virtual reallik texnologiyalari bilan integratsiyaning pedagogik modeli.....	362
Maxmudov Abdiqodir Yusupovich	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida kasbiy faoliyat jarayonida pedagogik empatiyani shakllantirish pedagogik muammo sifatida	367
Orinbaeva Jarqinay Djuginis qizi	
Gamified Programming Platforms: Analysis and Recommendations	371
Ra'nokhon Ne'matjon kizi Rakhimova	

Bo'lajak o'qituvchilarning raqamli kompetentligini rivojlantirishda nazariya va amaliyot integratsiyasi muammolari	377
Sh. A. Xujakulov, T. B. Kadirov	
Uzoq muddat davolanayotgan bolalarning matematik savodxonligini oshirishda fanlararo bog'lanishning roli.....	383
Tursunova Dildora Ziyadullayevna, Ochilov Orazbek Qosim o'g'li	
Sayyid Burhoniddin Muhaqqiq Termiziyning "Maorif" asarida bilish etikasi va ma'naviy-axloqiy tarbiya	387
Tursunova Nilufar Samiyevna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining og'zaki nutqini rivojlantirishning psixologik xususiyatlari	393
Tursunova Saidra Isakovna	
Yosh avlodni tarbiyalashda hamkorlik tarbiya texnologiyasining o'rni	396
Pirlijeva Gulmira Botir qizi	
Integrativ raqamli-didaktik yondashuv asosida interfaol o'quv majmuallardan foydalanish muammolari va rivojlanish istiqbollari.....	400
Nabiyev Feruz Abdumannonovich, Mamanazarov Baxrom Jumonovich	
Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarni tasviriy faoliyatda bilish jarayonlarini rivojlantirish	405
Sadirova Kamola Giyozovna	
Kurash sport turining yoshlar jismoniy va ma'naviy rivojlanishidagi ahamiyati.....	409
O'razboyeva Adiba Abdug'ani qizi	
Bo'lajak oilaviy shifokorlarning kasbiy motivatsion rivojlanishini ta'minlashning pedagogik yondashuvlari.	413
Xalmuxamedov Bobir Taxirovich	
О развитии учебно-познавательной деятельности студентов	418
М. Халикова	
Психологические механизмы искажения истины в процессе социализации: нормативно-когнитивная модель и смешанное эмпирическое исследование	421
С. Ю. Нишанов	
Методы повышения речевой активности студентов в процессе обучения иностранному языку.....	425
Утешова Зернегул Хурметуллаевна	
Prenatal va erta chaqaloqlik rivojlanishi va rivojlanishning biologik asoslari	429
N. Mirbabayeva	
O'smir shaxsining rivojlanishi	433
Matyakubova Shohista Odamboy qizi	
O'zbekistonning ma'naviy va madaniy hayotida jadidlarning tutgan o'rni	435
N. M. Qodirova	
Development of Physical Qualities Through the Use of Special Physical Exercises With Student Participation.....	439
Rikhsiev Dilshod Shavkatovich	
Tabiiy fan darslarida STEAM ta'lim texnologiyasidan foydalanishning ahamiyati	442
Umaraliyeva Baxtilaxon Raxmonali qizi	
Special Physical Exercises in Coxarthrosis During the Preoperative and Postoperative Periods of Rehabilitation.....	446
Valiev Farrukh Nigmatjonovich	
Роль цифровых технологий и дидактических принципов в учебных практик.....	449
Байметов М. М.	

SAYYID BURHONIDDIN MUHAQQIQ TERMIZIYNING “MAORIF” ASARIDA BILISH ETIKASI VA MA’NAVIY- AXLOQIY TARBIYA

Tursunova Nilufar Samiyevna

Surxondaryo viloyati pedagogik mahorat markazi
“Maktabgacha, boshlang‘ich va maxsus ta‘lim metodikalari”
kafedrası o‘qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada Sayyid Burhonuddin Muhaqqiq Termiziyning “Maorif” asaridan foydalanib, bilim axloqining asosiy tamoyillarini qayta tiklash va ularni ma’naviy-axloqiy tarbiyaning zamonaviy pedagogik modellarida amalda qo‘llash imkoniyatlari namoyish etilgan. “Maorif” hamda Sayyid Burhonuddin Muhaqqiq Termiziyga oid asarlarning nazariy va matnli tahlili bilim axloqining o‘zaro bog‘liq to‘rtta tarkibiy qismini aniqladi: haqiqat va samimiylikka e’tibor, bilimning axloqiy poklanish bilan bog‘liqligi, bilimni uzatish uchun mas’uliyat hamda o‘qituvchiga tirik an’ananing tashuvchisi sifatida hurmat. “Maorif”dagi bilim etikasi nafaqat kognitiv subyekt idealini, balki ta’lim muassasalarida ma’naviy-axloqiy ta’lim dasturlarining asosini tashkil etishi mumkin bo‘lgan qator pedagogik shartlarni ham belgilab berishi ko‘rsatilgan.

Kalit so‘zlar: bilim etikasi, ma’naviy-axloqiy ta’lim, Sayyid Burhonuddin Muhaqqiq Termiziy, “Maorif”, so‘fiy pedagogikasi, qadriyat yo‘nalishlari, meros pedagogikasi, so‘rovnoma asosida baholash.

Abstract: The article draws on the work of Sayyid Burhanuddin Muhaqqiq Termizi, “Maorif,” to demonstrate the possibilities of restoring the fundamental principles of the ethics of knowledge and applying them in modern pedagogical models of spiritual and moral education. A theoretical and textual analysis of “Maorif” and other works by Sayyid Burhanuddin Muhaqqiq Termizi identified four interrelated components of the ethics of knowledge: attention to truth and sincerity, the connection between knowledge and moral purification, responsibility for the transmission of knowledge, and respect for the teacher as the bearer of a living tradition. It is shown that the ethics of knowledge in “Maorif” defines not only the ideal of the cognitive subject but also a number of pedagogical conditions that may serve as the foundation for spiritual and moral education programs in educational institutions.

Key words: ethics of knowledge, spiritual and moral education, Sayyid Burhanuddin Muhaqqiq Termizi, “Maorif,” Sufi pedagogy, value orientations, heritage pedagogy, questionnaire-based assessment.

Аннотация: В статье на примере труда Сайида Бурхануддина Мухаккика Термизи “Маориф” показаны возможности восстановления основных принципов этики знания и их применения в современных педагогических моделях духовно-нравственного воспитания. Теоретический и текстовый анализ “Маорифа” и трудов Сайида Бурхануддина Мухаккика Термизи выявил четыре взаимосвязанных компонента этики знания: внимание к истине и искренности, связь знания с нравственным очищением, ответственность за передачу знания и уважение к учителю как носителю живой традиции. Показано, что этика знания в “Маорифе” определяет не только идеал познавательного субъекта, но и ряд педагогических условий, которые могут лечь в основу программ духовно-нравственного воспитания в образовательных учреждениях.

Ключевые слова: этика знания, духовно-нравственное воспитание, Сайид Бурхануддин Мухаккик Термизи, “Маориф”, суфийская педагогика, ценностные ориентации, педагогика наследия, анкетирование.

KIRISH

Ta’lim maqsadlari haqidagi zamonaviy munozaralar ta’lim jarayonining sof xulq-atvor va normativ-huquqiy regulyatorlarining yetarli emasligini tobora ko‘proq ta’kidlamoqda. Talabalarning barqaror ma’naviy va axloqiy rivojlanishi nafaqat istalgan xulq-atvor shakllarini, balki bilim sohasidagi normativ ko‘rsatmalarni ham belgilaydigan qadriyatlar va ma’nolar doirasi – haqiqatga munosabat, bilim maqomi, o‘qituvchining qiyofasi va o‘rganish sub’ektining o‘zini o‘zi belgilashini talab qiladi. Klassik islom an’anasi so‘fiylik nutqi doirasida bunday qoidalarning murakkab tizimini ishlab chiqdi, bu yerda ilohiyot, axloq va ma’naviy o‘zini o‘zi takomillashtirish amaliyoti uzluksiz bir butunlikni tashkil qiladi. Bu sohada Jaloliddin Rumiyning ustozlari Sayyid Burhoniddin Muhaqqiq Termiziy (vaf. XIII asr) merosi alohida o‘rin tutadi. Uning “Maorif” risolasi ilohiy, axloqiy va pedagogik motivlarni birlashtirgan qisqa ko‘rsatmalar to‘plamidir. Zamonaviy islomshunoslik adabiyotida “Maorif” asosan

axloqiy poklanish va nafsga qarshi kurash ^[1] haqidagi ta'limot manbai, shuningdek, Sayyid Burhoniddinning ma'naviy portretini qayta tiklash uchun asosiy manba sifatida qaraladi ^[2-4].

Biroq "Maorif" asarining bilim axloqiga oid o'ziga xos qatlami – bilim, ilm-fan, haqiqat va ma'naviy tajribani pedagogik uzatishga bo'lgan munosabatni me'yoriy tartibga solish – faqat bilvosita bayon etilgan. Kognitiv rivojlanishni yaxlit, mas'uliyatli shaxsni shakllantirish bilan birlashtirishga intiladigan zamonaviy pedagogika uchun bu qatlam juda muhim, chunki u "to'g'ri" bilim va "to'g'ri" ta'lim mezonlarini belgilaydi va shuning uchun ma'naviy va axloqiy ta'lim dasturlarining asosiy poydevori bo'lib xizmat qilishi mumkin. E. Buyuko'zkaraning tadqiqoti shuni ko'rsatadiki, Sayyid Burhoniddin ta'limotida axloqiy poklanish riyazot (asketik amaliyot), tafakkur va shariatga qat'iy rioya qilishni o'z ichiga olgan bosqichma-bosqich jarayon sifatida tushuniladi. Bilim neytral kognitiv resurs sifatida emas, balki ma'naviy yo'lining elementi va ma'naviy holatning haqiqiyliги mezon sifatida talqin qilinadi ^[1].

O. Oral mutafakkirning ilohiyotshunoslik va kalom pozitsiyalarini tahlil qilib, uning nutqining markaziy maqsadlaridan biri kalomning ratsional argumentatsiyasi va so'fiylikning intizomiy amaliyoti kombinatsiyasi orqali "ishonchli mo'min"ni shakllantirish ekanligini ko'rsatadi ^[2]. Bu doirada bilim neytral bo'la olmaydi: u yo iymon va axloqiy mustahkamlikni mustahkamlashga xizmat qiladi, yoki nafs ustida ishlashdan ajralganida g'urur va ichki beqarorlikni kuchaytiradi. B. S. Nizom Sayyid Burhoniddin haqidagi manoiqb-noma korpusiga tayanib, ilohiyotshunoslik, zohidlik va pedagogik sezgirlik yagona professional-ma'naviy profilni tashkil etuvchi ma'naviy ustoz qiyofasini qayta tiklaydi ^[3]. Bu yerda o'qituvchi nafaqat bilim tashuvchisi, balki talaba tomonidan uni to'g'ri qo'llashning kafilidir; o'z so'zi uchun javobgarlik va shaxsiy amaliyotning e'lon qilingan tamoyillarga muvofiqligi ustoz uchun majburiy talablardir. K. A. Jamahmatov Sayyid Burhoniddinni o'z ichiga olgan Termiz olimlarining ma'naviy merosini bilim, she'riyat, ilohiyot va ta'lim institutsional jihatdan ajratilmagan, balki bir-birini o'zaro qo'llab-quvvatlaydigan o'ziga xos adabiy va ma'naviy makonni shakllantirish omili sifatida ko'rib chiqadi ^[4]. Ushbu merosdan o'quvchilarni tarbiyalashda foydalanishga bag'ishlangan zamonaviy pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, Termiz maktabi matnlariga murojaat qilish jamiyatga xizmat qilish, bilimga hurmat va tarixiy xotira qadriyatlarini rivojlantirishga hissa qo'shadi ^[5].

Shu bilan birga, ushbu asarlarda urg'u umumiy ma'naviy va axloqiy masalalarga yoki tarixiy va madaniy kontekstga qaratiladi. "Maorif"ning haqiqiy axloqiy va epistemologik qatlami – kognitiv faoliyat va pedagogik muloqotni tartibga soluvchi normalar va qadriyatlar to'plami – ajratilmagan va shunga mos ravishda zamonaviy pedagogika vositalari to'plamiga kiritilmagan. Mavjud tadqiqotlarni umimlashtirib, uchta asosiy bo'shliqni aniqlash mumkin: "Maorif"dagi bilim etikasini bilim, haqiqat, o'qituvchi va o'quv jarayoniga bo'lgan munosabatni tartibga soluvchi yaxlit me'yoriy tamoyillar to'plami sifatida tizimli ravishda qayta qurilmagan; ushbu tamoyillarni zamonaviy pedagogik kontekstga (kurslar, ta'lim dasturlari, ta'lim amaliyotlari) o'tkazish modellari taklif qilinmagan; "Maorif" tushunchalariga asoslangan va bir vaqtning o'zida dunyoviy ta'lim muhiti uchun maqbul bo'lgan bilim sohasidagi qiymat yo'nalishlarini miqdoriy baholash vositalari ishlab chiqilmagan. Ushbu ishning ilmiy yangilligi quyidagi qoidalarda namoyon bo'ladi: "Maorif"dagi bilim etikasi birinchi marta pedagogik tahlilning mustaqil mavzusiga aylanadi va axloqiy poklanish ta'limotining ikkinchi darajali jihati sifatida emas, balki normalar va qadriyatlarning tuzilgan tizimi sifatida tavsiflanadi; muallif bilim etikasining to'rtta blokini (haqiqatga e'tibor, bilim va axloqiy poklanish o'rtasidagi bog'liqlik, bilimni uzatish uchun javobgarlik va ustozga hurmat) o'z ichiga olgan modelni taklif qiladi, ularning har biri zamonaviy pedagogik konstruksiyalar bilan o'zaro bog'liq; so'fiylik axloqiy va epistemologik kategoriyalarining fundamental amaliyligi namoyish etiladi: talabalarning qadriyat munosabatlarini baholash uchun "Maorif" doirasiga asoslangan so'rovnoma dizayni ishlab chiqiladi; "Maorif"ning ta'lim muassasalarida kognitiv va qadriyat-semantik rivojlanishni integratsiyalashga qaratilgan ma'naviy-axloqiy ta'lim dasturlari uchun mazmunli manba va normativ mezon sifatidagi salohiyati asoslanadi.

Natijalar: yuqori sinf o'quvchilari va pedagogika hamda gumanitar fanlar mutaxassisligi talabalari uchun ma'naviy-axloqiy ta'lim, ma'naviy madaniyat tarixi va etika bo'yicha o'quv modullarini loyihalash uchun kontseptual asos yaratadi; bilish sohasidagi qadriyat yo'nalishlarini (bilimga munosabat, o'rganish motivlari, o'qituvchi imidji) monitoring qilish uchun so'rovnomalarni va shkalalarni ishlab chiqishda foydalanish mumkin; soddalashtirilgan didaktik yondashuvdan va an'analarga sof dekorativ murojaatdan qochib, yoshlar bilan o'quv ishlarida Termiz olimlarining ma'naviy merosidan mazmunli foydalanish bo'yicha metodologik ko'rsatmalar beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

O. Oralning "Sayyid Burhoniddin (Rumiyning ustoz)ning ba'zi fikrlari va ilohiy e'tiqodlariga baho" maqolasida mutafakkirning fundamental ilohiyotshunoslik va kalomiylik pozitsiyalari tahlil qilinadi ^[2]. Sayyid Burhoniddin kalomining maqsadi ta'limotni mavhum ratsionalizatsiya qilish emas, balki iymonni shubhadan himoya qilish va barqaror diniy o'ziga xoslikni rivojlantirish ekanligi ko'rsatilgan. Tasavvuf nafsni tarbiyalash va iymonni axloqiy o'lchov doirasida saqlashning amaliy yo'li sifatida ta'riflanadi. Bu doiradagi bilim qat'iy axloqiy tartibga solishni

talab qiladigan jarayon sifatida tasavvur qilinadi: niyatning samimiyligi, haqiqat oldida kamtarlik va ma'naviy intizomga kirishishga tayyorlik.

B. S. Nizomning Sayyid Burhoniddin haqidagi manolibnoma tahliliga asoslangan asari ilohiyotshunoslik va zohidlik talabiga rahbarlik qilishning pedagogik funksiyasi bilan uzviy bog'liq bo'lgan ma'naviy ustoz qiyofasini ochib beradi ^[3]. O'qituvchi talabaning ma'naviy yetukligini rivojlantirish uchun mas'ul shaxs sifatida taqdim etiladi; so'z uchun mas'uliyat va shaxsiy amaliyotning e'lon qilingan tamoyillarga mos kelishi zarurligiga urg'u beriladi. Ushbu tadqiqot uchun muhim bo'lgan narsa shundaki, bu asosan o'qituvchining me'yoriy qiyofasini tavsiflash bo'lib, unda bilim etikasi va pedagogik ta'sir etikasi birlashtirilgan.

E. Buyuko'z kara o'zining "Sayyid Burhoniddin Muhakkiq-i Tirmiziyyda Ahlakiy Arinma" maqolasida Sayyid Burhoniddin ta'limotidagi axloqiy poklanish tushunchasini tahlil qiladi ^[1]. Muallif bu jarayonning asosiy tarkibiy qismlarini ta'kidlaydi: asta-sekin ichki o'zgarish, ro'za tutish, ibodat va yolg'izlikning markaziy roli va barcha amaliyotlarning ilohiylikni yashiradigan barcha narsalardan qalbni ozod qilishga qaratilganligi. "Maorif" asaridagi bir nechta parchalar poklangan qalbsiz bilim foydasiz ekanligini va mag'rurlik hamda xotirjamlikni kuchaytirishi mumkinligini ta'kidlaydi. Bu bilim axloqi masalasiga bevosita murojaat qiladi: kimdan va nima uchun o'rganish kerak, bilim izlash uchun qanday sabablar joiz va qaysilari halokatli. N. S. Ko'ro'g'lining "Sayyid Burhoniddin Muhakkiq-i Tirmiziyyning Ma'rifatida Nefsle Ilgili Mutalaalar" maqolasi "Maorif"dagi nafs tushunchalariga e'tibor qaratish orqali bu nuqtai nazarni to'ldiradi ^[6]. Nafs bilan ishlash bilimni to'g'ri tushunish sharti ekanligi ko'rsatilgan: tozalanmagan nafs idrokni buzadi, bilimni utilitar va egosentrik maqsadlarga bo'ysundiradi. Binobarin, bilim aniq axloqiy o'lchovga ega bo'ladi: o'z ustida ishlamasdan, u o'zining ma'naviy vazifasini bajarmaydi. Binobarin, bilim aniq axloqiy o'lchovga ega bo'ladi: o'zini takomillashtirmasdan, u o'zining ma'naviy vazifasini bajara olmaydi va ichki nizolar manbaiga aylanishi mumkin.

K. A. Jamahmatov Termiz olimlarining ma'naviy merosini Saljuqiylar davri adabiy va ma'naviy muhitining shakllanishi kontekstida o'rganadi ^[4]. Muallif Sayyid Burhoniddin kabi Termiz olimlarining asarlari bilim, badiiy ifoda va ma'naviy-axloqiy ko'rsatmalar bir-birini o'zaro qo'llab-quvvatlaydigan noyob madaniy kodni shakllantirganligini ko'rsatadi. Ushbu merosning yaxlit qadriyat yo'nalishlariga muhtoj bo'lgan zamonaviy yoshlar bilan ishlashdagi salohiyati alohida ta'kidlangan. M. X. Toshpo'latovning talabalarni milliy g'urur ruhida tarbiyalashda Termiz olimlari merosidan foydalanishga bag'ishlangan maqolasida ularning asarlaridan parchalarni ta'lim va darsdan tashqari jarayonga kiritishning o'ziga xos shakllari tahlil qilinadi ^[5]. Bunday integratsiya nafaqat o'tmish haqidagi bilimlarni kengaytirishga, balki ma'naviy madaniyatga hurmat, mehnatsevarlik va mas'uliyatni rivojlantirishga ham hissa qo'shishi ko'rsatilgan. Ko'rib chiqilgan tadqiqotlarni umimlashtirib, quyidagicha xulosa qilish mumkin: "Maorif" asari axloqiy poklanish va nafsqa qarshi kurash haqidagi ta'limotlar manbai sifatida yaxshi ta'riflangan ^[1: 6]; Sayyid Burhoniddin ta'limotlarining ilohiyotshunoslik va pedagogik jihatlari bir qator asarlarda qayta tiklangan ^[2-4]; Termiz maktabi merosidan yoshlar bilan o'tkaziladigan ta'lim ishlarida foydalanishning o'ziga xos amaliyotlari ishlab chiqilgan ^[5]. Biroq "Maorif"da bilim axloqini tavsiflovchi va uni zamonaviy pedagogik vazifalar hamda vositalar bilan bog'lovchi kontseptual yadro yo'q.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot o'zaro bog'liq ikki komponentdan iborat keng qamrovli yondashuv asosida tuzildi: bir tomondan, "Maorif" asarining nazariy va matnli tahlili miqdoriy kontent-tahlil elementlari bilan uyg'unlashtirilib, bilim axloqi kategoriyalarini aniqlash va tizimlashtirishga qaratildi; ikkinchi tomondan, aniqlangan kategoriyalarga mos keladigan talabalarning qadriyat munosabatlarini miqdoriy baholash uchun so'rovnoma tuzilmasi ishlab chiqildi. Shu bois miqdoriy so'rovnoma asoslangan metodologiya keyingi empirik o'lchovlar uchun vositalar va parametrlarni ishlab chiqish bosqichida amalga oshirildi. Avvalo, bilim mavzusi (bilim, ilmiy izlanish, o'qituvchi, talaba, ong, qalb, niyat, shubha, munozara, bilim uzatish) bilan bevosita yoki bilvosita bog'liq bo'lgan "Maorif" asari parchalarining maqsadli tanlovi o'tkazildi.

So'ng hikmatlar induktiv yondashuv (takrorlanuvchi motivlarni aniqlash) hamda nazariy jihatdan belgilangan kategoriyalar (haqiqatga e'tibor, samimiylilik, kamtarlik, mas'uliyat, ustozga hurmat va boshqalar) kombinatsiyasi asosida tasniflandi va adabiyotlarni ko'rib chiqish natijalari bilan solishtirilib qayta tiklandi. Keyingi bosqichda asardagi bilim etikasi tuzilishini, ya'ni asosiy bloklar, ularning kichik kategoriyalari va o'zaro bog'liqliklarini ifodalovchi klaster diagrammasi ishlab chiqildi. Aniqlangan har bir kategoriya zamonaviy pedagogik ekvivalentlar – qiymat yo'nalishlari, munosabatlar va kompetensiya elementlari bilan bog'landi, bu esa ularni so'rovnoma shkalalarida amaliy qo'llashga tayyorlash imkonini berdi. Miqdoriy tahlil har bir kategoriyaga birlashtirilgan hikmatlar chastotasini qayd etishni o'z ichiga oldi, bu esa bloklarning nisbiy "yuklanishini" baholash hamda ularning ahamiyatini subyektiv ravishda ortiqcha yoki kam baholashning oldini olish imkonini berdi. Mazkur maqolada ushbu ma'lumotlar batafsil statistik jadvallarsiz tavsifiy shaklda taqdim etildi. Klaster dizayni asosida pedagogika va gumanitar fanlar bo'yicha yuqori kurs talabalari uchun mo'ljallangan so'rovnoma ishlab chiqildi. So'rovnoma bilim etikasi bloklariga mos konstruksiyalarni aniqlashni (masalan, "haqiqatga e'tibor",

“bilimdan foydalanish uchun mas’uliyat”, “o’qituvchiga ustoz sifatida hurmat”), har bir konstruksiya bo’yicha Likert shkalasi formatida (5 ballik rozilik shkalasi) bayonotlarni shakllantirishni (har bir blokda 5-7 ta bayonot), Islom etikasi, pedagogikasi va psixologiyasi mutaxassislarini jalb etgan holda formulalarning mantiqiy va mazmuniy asoslanganligini ekspert baholashni hamda empirik sinov bosqichlarini (sinov so’rovi, shkalalarning ichki izchilligini baholash, formulalarni takomillashtirish) rejalashtirishni o’z ichiga oldi.

Tadqiqot diniy va ma’naviy matnni dunyoviy ta’lim kontekstiga integratsiya qilishni nazarda tutgani sababli bir qator metodologik cheklolarga amal qilindi: so’rovnoma qiymat mazmunini (haqiqat, mas’uliyat, o’qituvchiga hurmat) saqlagan holda to’g’ridan-to’g’ri diniy havolalarni chiqarib tashladi; diagnostika respondentlarning “ma’naviyat” darajasini emas, balki bilim sohasidagi qadriyat yo’nalishlarini o’lchashga qaratildi; shuningdek, madaniy kontekst inobatga olinib, zamonaviy talabalar uchun tushunarli bo’lgan lingvistik konstruksiyalar qo’llanildi hamda murakkab ilohiy formulalar bevosita ko’chirilmasdan moslashtirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bilim va o’rganish bilan bog’liq “Maorif” asari hikmatlari korpusini tahlil qilish bilim etikasining to’rtta o’zaro bog’liq blokini ochib berdi. “Maorif” asari bilim faqat samimiy niyat (niyoz) va haqiqatga bo’lgan chinakam istak bilan birga kelganda qimmatli ekanligini, obro’ orttirish, bahs yuritish yoki boshqalar ustidan hukmronlik qilish vositasi emasligini izchil ta’kidlaydi. Bu blok o’rganishga doir motivatsiya bo’yicha pedagogik ishlar uchun asos yaratadi. E. Buyuko’zkaraning axloqiy poklanishning bosqichma-bosqich tabiati haqidagi xulosalariga muvofiq ^[1], “Maorif” axloqan poklanmagan bilim ichki illatlarni kuchaytirishi mumkinligini ko’rsatadi. Haqiqiy bilim kamtarlik, mehr-shafqat va boshqalarga xizmat qilishga tayyorlikka olib kelishi kerak. Binobarin, bilim sof kognitiv kategoriya bo’lishdan to’xtab, ma’naviy yo’lning elementi sifatida mustahkamlanadi. Sayyid Burhoniddin ta’limotlarida o’qituvchining talabaga aytganlari uchun mas’uliyati bir necha bor ta’kidlanadi: o’z vaqtida berilmagan yoki tayyorlanmagan bilim oluvchiga zarar yetkazishi mumkin. Pedagogik moderatsiya va differensial yondashuv tamoyili shakllantiriladi: beriladigan bilim doirasi va chuqurligi talabaning holatiga mos kelishi kerak. Ushbu bo’lim yaqin rivojlanish zonasi hamda individual o’rganishning zamonaviy tushunchalari bilan bog’liq.

B. S. Nizom va O. Oralning asarlariga asoslanib ^[2; 3], “Maorif” asari talaba hayoti uchun vositachi – nafaqat bilimning, balki muayyan ma’naviy holatning ham tashuvchisi sifatidagi ustoz qiyofasini yaratadi, degan xulosaga kelish mumkin. O’qituvchiga hurmat, uning tajribasiga ishonch va ko’rsatmalariga amal qilishga tayyorlik muvaffaqiyatli o’rganishning zaruriy sharti hisoblanadi. Ushbu bloklarning kombinatsiyasi bilim etikasining yaxlit modelini shakllantiradi, unda kognitiv, motivatsion va axloqiy komponentlar ajralmas birlikda namoyon bo’ladi. Aniqlangan bloklarni zamonaviy pedagogikada talqin qilish quyidagi konstruktlar guruhlariga ularga mos kelishini ko’rsatdi: birinchi blok – kognitiv motivatsiya, haqiqat qadriyati va ichki o’rganish motivatsiyasi; ikkinchi blok – bilim va xulq-atvor o’rtasidagi bog’liqlik, qiymat-semantik refleksiya hamda bilimlarni qo’llash oqibat-lari uchun javobgarlik; uchinchi blok – pedagogik mas’uliyat, axloqiy o’qitish standartlari, kirish imkoniyati va bosqichma-bosqichlik tamoyili; to’rtinchi blok – ustozning imiji, akademik ishonch va hamkorlikka asoslangan pedagogik munosabatlar. Mazkur korrelyatsiya talabalarda mos keladigan qadriy munosabatlarning ifodasini o’lchaydigan so’rovnoma shkalalarini yaratish uchun asos bo’lib xizmat qiladi. Bilim etikasi kategoriyalarining amaliy ahamiyatini namoyish etish maqsadida konseptual moslik jadvali ishlab chiqildi.

1-jadval: “Maorif”dagi bilim etikasi kategoriyalari va so’rovnoma shkalalari o’rtasidagi moslik

Maorifdagi “Bilim etikasi”	Mohiyatan ta’kidlash (“Maorif” matnidani)	So’rovnomaga misol (Likert shkalasi formati):	Pedagogik ko’rsatkich
Haqiqat va samimiylikka e’tibor qaratish			Ichki o’rganish motivatsiyasi, haqiqatning qiymati
Bilim va axloqiy poklanish o’rtasidagi bog’liqlik	“Bahs uchun” o’qitishni tanqid qilish, bilim mag’rurligini qoralash, sof niyat talab qilish	“Men uchun baholar yoki mavqe uchun emas, balki haqiqatni tushunish uchun o’qish muhim”.	Bilim va xulq-atvor o’rtasidagi bog’liqlikni anglash, o’zini o’zgartirishga tayyorlik
Bilimlarni uzatish uchun mas’uliyat		“Agar bilim insonni boshqalarga nisbatan yaxshiroq inson qilmasa, uning qiymati shubhali”.	Pedagogik ta’sirga axloqiy sezgirlik
O’qituvchi va an’analarga hurmat	Qalbni poklamasdan bilim yomonliklarni kuchaytiradi; haqiqiy bilim kamtarlik va rahm-shafqatga olib keladi	“O’qituvchi o’z tushuntirishlari o’quvchilarning qadriyatlarini va xatti-harakatlariga qanday ta’sir qilishi mumkinligini ko’rib chiqishi kerak”.	Ustoz bilan muloqotga tayyorlik, ijobiy o’qituvchi imidji

Binobarin, "Maorif"ning mazmunli urg'ulari saqlanib qolgan, ammo dunyoviy ta'lim muhitida va miqdoriy diagnostika doirasida foydalanishga yaroqli bo'lgan pedagogik konstruksiyalarning universal tiliga tarjima qilingan. "Maorif" asaridagi bilim etikasining qayta tiklangan modeli va uning so'rovnoma vositalarida amalda qo'llanilishi bizga ushbu klassik ma'naviy matnning zamonaviy ilmiy munozaradagi o'rnini aniqlashtirish imkonini beradi. Birinchidan, Sayyid Burhoniddinning ta'limoti bilish neytral jarayon emasligini ko'rsatadi: u dastlab qalb holati va sub'ektning niyatiga asoslanadi. Bu yondashuv psixologiya va neyropedagogikada motivatsiya, o'zini o'zi boshqarish hamda o'rganishda affektiv ishtirokning roli haqidagi zamonaviy ma'lumotlar bilan rezonanslashadi: materialni barqaror tushunishga kognitiv faoliyatning ichki ahamiyati va qadriyatlarga asoslangan ishtiroki orqali erishiladi.

Ikkinchidan, "Maorif" asarining bilim va axloqiy poklanish o'rtasidagi bog'liqlikka urg'u berishi bizga maktablar va universitetlarda kognitiv hamda tarbiyaviy vazifalar o'rtasidagi tafovut muammosini qayta ko'rib chiqishga imkon beradi. Agar bilim neytral resurs sifatida qaralsa, tarbiyaviy dasturlar ta'lim jarayoniga tashqi qo'shimcha bo'lib qoladi. "Maorif"ga ko'ra, qayta tiklangan modelda bilim dastlab shaxsiy o'zgarish omili sifatida tasavvur qilinadi, bu esa mas'uliyatni talab qiladi; ma'naviy-axloqiy ta'lim har qanday fanning alohida birligi emas, balki uning ichki o'lchoviga aylanadi.

Uchinchidan, o'qituvchining bilimni uzatish uchun mas'uliyati va talabaning ruhiy holatini hisobga olish zarurati g'oyasi o'qituvchilarning kasbiy etikasi uchun muhim ko'rsatmalar beradi. Shu munosabat bilan "Maorif" bir qator zamonaviy yondashuvlarni talab etadi: o'rganishni individuallashtirish, talabaning hissiy va qadriyatlariga tayyorligiga e'tibor berish hamda pedagogik o'zaro ta'sirlarda kuch assimetriyasini muammolashtirish.

To'rtinchidan, "Maorif" [3; 4] asosida qayta tiklangan o'qituvchining ustoz sifatidagi qiyofasi nafaqat metodologik kompetensiyaga, balki shaxsiy yetuklikka va talabalar uchun axloqiy qo'llanma bo'lib xizmat qilishga tayyorlashga qaratilgan o'qituvchilarni tayyorlash dasturlarini ishlab chiqishda ham qo'llanilishi mumkin. Nihoyat, "bilim etikasi" kategoriyalarini so'rovnoma shkalalari shaklida amalga oshirish taklifi kelajakdagi miqdoriy tadqiqotlar uchun asos yaratadi. Bu quyidagilarga imkon beradi: haqiqatga yo'naltirilganlik, bilim uchun mas'uliyat va o'qituvchiga bo'lgan munosabat o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish hamda motivatsiya va akademik natijalar bilan empirik tarzda tahlil qilish; ma'naviy-axloqiy ta'lim dasturlarini amalga oshirish jarayonida talabalarning qadriyatlarga munosabatlari dinamikasini kuzatish; turli ta'lim kontekstlarini (maktab, kollej, universitet) ularning axloqiy va epistemologik munosabatlari nuqtai nazaridan taqqoslash. Binobarin, muallifning innovatsion tezi - dunyoviy ta'lim uchun klassik so'fiy matnlaridan bilimning operatsion etikasi manbai sifatida foydalanish imkoniyati - nazariy asos va metodologik tavsifga ega bo'ladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Sayyid Burhonuddin Muhaqqiq Termiziyning "Maorif" asaridan foydalanib, bilim axloqining asosiy tamoyillarini qayta tiklash va ularni ma'naviy hamda axloqiy tarbiyaning zamonaviy pedagogik modellarida amalda qo'llash imkoniyatlari bizni quyidagi xulosalarga olib keladi: Sayyid Burhonuddin Muhaqqiq Termiziyning "Maorif" asarida o'zaro bog'liq to'rtta blokdan iborat bilim axloqi modeli mavjud: haqiqat va samimiylikka e'tibor; bilimning axloqiy poklanish bilan bog'liqligi; bilimni uzatish uchun mas'uliyat; o'qituvchiga tirik an'ananing tashuvchisi sifatida hurmat. Ushbu bloklar zamonaviy tadqiqotlarda ^[1; 6] tasvirlangan axloqiy poklanish va nafsga qarshi kurash ta'limoti bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bilim shunchaki kognitiv vosita sifatida emas, balki shaxsning ma'naviy rivojlanishi uchun resurs sifatida talqin qilinadigan kognitiv faoliyatga normativ asos yaratadi.

"Bilim axloqi" kategoriyalarini "Maorif" asaridan zamonaviy pedagogika tiliga tarjima qilish ularni aniq konstruktiv o'zgaruvchilar (ichki o'rganish motivatsiyasi, haqiqatning qadri, bilimdan foydalanish uchun mas'uliyat va ustoz bilan muloqotga kirishishga tayyorlik) bilan qiyoslash imkonini beradi, bu esa ularning miqdoriy tahlilini amalga oshirish imkonini ochadi. Bilim etikasi aniqlangan bloklar asosida talabalarning bilim sohasidagi qadriyatli munosabatlarini kuzatish uchun mos so'rovnoma tuzilmasi ishlab chiqildi. Ushbu qo'llanma ma'naviy va axloqiy rivojlanish dinamikasini o'rganishda, shuningdek, ta'lim dasturlarining samaradorligini baholashda qo'llanilishi mumkin. "Maorif" asariga muvofiq qayta tiklangan bilim etikasi kategoriyalarini axloq, ma'naviy madaniyat tarixi va pedagogika bo'yicha o'quv dasturlari mazmuniga, shuningdek, yoshlar uchun ta'lim dasturlariga integratsiya qilish talabalarida bilimga yanada yaxlit yondashuvni shakllantirish, kognitiv faoliyatni shaxsiy mas'uliyat va ustozga hurmat bilan uyg'unlashtirish uchun sharoit yaratadi.

Keyingi qadamlar sifatida quyidagilar maqsadga muvofiq: pedagogika va gumanitar fanlar mutaxassisligi talabalari o'rtasida ishlab chiqilgan shkalalardan foydalangan holda sinov so'rovnoma tadqiqotini o'tkazish, ularning psixometrik xususiyatlarini baholash va zarur hollarda savollarni takomillashtirish; "Maorif" asaridan parchalar asosida bilim etikasi rivojlanishiga qaratilgan o'quv-metodik materiallarni (keys-stadi, muhokama matnlari, refleksiv yozma topshiriqlar) tayyorlash; asar asosida qayta tiklangan bilim etikasi masalasini o'qituvchilarni tayyorlash dasturlariga, xususan, bilimlarni uzatish va o'quvchilarning qadriyatlar tizimini rivojlantirishda o'z mas'uliyatini anglash nuqtai nazaridan kiritish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Büyüközkara E. Seyyid Burhâneddîn Muhakkık-ı Tirmizî'de ahlakî arınma // Akademik İncelemeler Dergisi. 2019. T. 14, № 1. S. 275-314. DOI 10.17550/akademikincelemeler.459049.
2. Oral O. An assessment on some of the opinions and theological convictions of Seyyid Burhaneddin (Rumi's master) // IOSR Journal of Humanities and Social Science. 2015. Vol. 20, Issue 3. P. 79-86. DOI 10.9790/0837-20337986.
3. Nizam B. S. Menakıbnameler ışığında Seyyid Burhaneddin Muhakkık-ı Tirmizi // HUIFD. 2020. DOI 10.14395/HUIFD.79860.
4. Jamahmatov K. A. The role of the spiritual legacy of Termezian scholars in the development of the literary environment during the Seljuk era // Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar: materialy IV Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi. 2025. P. – . DOI 10.47390/978-9910-09-214-5/ymif-07.
5. Toshpolatova M. Kh. In educating students in the spirit of national pride using the heritage of Termez scholars // The Peerian Journal. 2022. Vol. 6. P. 25-28.
6. Köroğlu N. S. Seyyid Burhâneddîn Muhakkık-ı Tirmizî'nin Maârif'inde nefisle ilgili mütalaalar // Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi. 2022. № 15. S. 271-292.
7. Seyyid Burhaneddin Muhakkık-ı Tirmizî. Maârif. Mecma'â-yı mevâ'ız ve kelimât-ı Seyyid Burhâne'd-Din Muhakkık-ı Tirmizî, be-hamrâh-ı tefsir-i sûre-yi Muhammed ve'l-Feth. Tehran: İntişârât-ı İdare-i Küllî-i Nigâreş-i Vezâret-i Ferheng, 1961.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №2(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.